

УДК 17.026

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДО ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ У СТУДЕНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Юрій Вінтюк

Національний університет "Львівська політехніка",
вул. Квітнева 6, м. Львів, 79044, Україна,
e-mail: yurvin@ukr.net

Наведено результати дослідження мотивації до громадської активності у студентів ВНЗ технічного профілю, яке проводилося з метою вивчення підходів і пошуку можливостей для створення методики виховної роботи зі студентами, що передбачає формування у них мотивації до громадської активності в сучасних умовах. Встановлено рівень громадської активності студентів і причини, що спонукають їх до проявів суспільно значущої діяльності; виявлено домінуючі тенденції мотивації до громадської активності у студентів, а також позитивні і негативні чинники, що її зумовлюють. З'ясовано їхню думку з приводу наявності даної ситуації, причин громадської пасивності студентів а також їхні міркування з приводу того, що необхідно зробити для її виправлення. Одержані дані проаналізовано і зроблено висновки з проведеного дослідження.

Ключові слова: мотив, громадська активність, формування мотивів.

Побудова правового, громадянського суспільства в нашій державі передбачає формування відчуття громадського обов'язку у всіх громадян, залучення їх до вирішення наявних суспільних проблем. Вирішення цього завдання не можливе без виховання у молоді власної громадянської позиції, вироблення у неї внутрішньої потреби до участі в громадському житті. З вказаних причин саме цей аспект педагогічної діяльності належить до пріоритетних напрямків сучасної молодіжної політики, зокрема, він є найважливішим при проведенні виховної і наставницької роботи з молоддю.

Низька громадська активність громадян має згубні наслідки для кожної держави. Адже без неї неможливо реалізувати самоврядування в як у громадах, так і на рівні районів, міст, на всіх рівнях, що відкриває широкі можливості для зловживань посадовців, сприяє поширенню таких негативних явищ, як бюрократизм, корупція, що унеможлиблює повноцінну діяльність суспільних інституцій, поглиблює тотальну соціально-економічну кризу і взагалі робить неможливим розвиток суспільства у конструктивному руслі.

Проте, як відомо, залучення молоді до громадської активності, діяльності громадських організацій (ГО) зокрема, часто наражається на значні труднощі. Під час розмов з молоддю на дану тему, студентами передусім, найчастіше

вказуються наступні причини низької громадської активності: ніколи, не цікаво, відсутні бажання чи необхідні знання, навички, досвід тощо. Причому, за наявності такої позиції у більшості студентів, при недостатній кваліфікації педагогів налагодити активне громадське життя в студентському середовищі не вдається. З'ясуванню причин такої ситуації і пошуку можливих шляхів виходу зі становища, що склалося, було присвячено дослідження, виклад результатів якого наводиться в даній статті.

Проблема, що перебуває у центрі розгляду в даному дослідженні: при гострій необхідності участі молоді в розбудові правової, демократичної держави молодь вкрай неохоче включається в ці процеси і рідко проявляє громадську активність. Адже побудова громадянського суспільства не можлива без участі всіх громадян у суспільних процесах, що передбачає наявність у них як певного ставлення до спільних проблем, так і відповідної мотивації до участі у їхньому вирішенні. Особливо актуальною дана проблема стає в період затяжної соціально-економічної кризи, яка вразила наше суспільство. Подолання кризи неможливе без наявності у громадян держави, передусім у молоді, активної громадської позиції, задіяння її до участі в суспільних, у т.ч. державотворчих процесах. А це, в свою чергу, змушує до з'ясування причин наявної ситуації і пошуку шляхів та можливостей виходу з неї [3, с. 21].

Вітчизняні педагоги і науковці неодноразово намагалися розглядати питання, що пов'язані з даною проблемою, як у минулому (див., напр.: [4], [7], [9] та ін.), так і в наш час, (напр.: [5], [6], [8] та ін.), проте і сьогодні вона належить до числа недостатньо вивчених. Відтак, проблема залучення студентів до активного громадського життя у сучасних умовах потребує подальшого вивчення, що спонукало до проведення даного дослідження.

Мета дослідження: вивчення ставлення студентів до різних аспектів громадського життя, а також з'ясування можливих підходів до створення методики виховної роботи зі студентами, спрямованої формування у них мотивації до громадської активності.

Завдання дослідження:

1. Розробити програму емпіричного дослідження для з'ясування стану громадської активності молоді;
2. Провести дослідження за розробленою програмою;
3. Здійснити обрахунок одержаних числових даних;
4. Здійснити інтерпретацію одержаних даних;
5. Зробити аналіз здобутих результатів;
6. Виявити домінуючі тенденції мотивації до громадської активності у студентів, а також чинників, що її зумовлюють;
7. Зробити висновки з проведеного дослідження.

Сьогодні, в час демократичних перетворень у нашому суспільстві, студенти мають широкі можливості щодо залучення до громадської діяльності. Передусім слід назвати наступні:

- самоврядування в групі (староста, профорг, культорг, фізорг та ін.);
- участь у студентських і молодіжних громадських акціях;
- участь в органах студентського самоврядування закладу;
- участь у масових міських громадських акціях;

- участь в діяльності студентських і молодіжних ГО (у т.ч. міжнародних);
- участь у діяльності інших міських, обласних, всеукраїнських і міжнародних ГО.

Студентство і молодь є найпрогресивнішою силою будь-якого суспільства, яка завжди була рушієм прогресивних звершень. Тим більше видається дивним, що у наш час бурхливих суспільних змін громадська активність як молоді, так і студентів часто є доволі низькою. Як свідчать систематичні спостереження за проявами соціально значущої діяльності студентів, стан їхньої громадської активності явно недостатній. Це має наступні прояви:

- студентів важко організувати на якусь справу;
- незначна кількість студентів приймає участь у громадському житті, зокрема, підтримці ГО;
- незначна кількість студентів є членами ГО, у т.ч. молодіжних і студентських;
- студенти рідко приймають участь в акціях, які влаштовуються спеціально для них, як керівництвом закладу, так і молодіжними та студентськими організаціями;
- студенти часто на щось нарікають, але вкрай рідко виявляють ініціативу для самостійного вирішення наявних проблем;
- студенти рідко виявляють будь-яку власну соціально значущу ініціативу: виходять на керівництво з якимись пропозиціями чи організуються власними силами на якусь справу тощо.

Причому не можна сказати, що студентам байдуже, що відбувається в суспільстві, оскільки це нерідко зачіпає їхні інтереси, а також їхніх близьких, родичів та ін. Відтак, для з'ясування причин незадовільної ситуації у сфері громадської активності студентів, виявлення наявної у них мотивації до цієї діяльності, а також чинників, що впливають на її формування, було проведено спеціальне дослідження. Для збору необхідних даних здійснено емпіричне соціологічне дослідження, в якому взяли участь студенти I-IV курсів Національного університету "Львівська політехніка", різних спеціальностей, загалом 286 чол., з них 132 особи чоловічої статі і 154 жіночої. Дана вибіркова сукупність є недостатньою для одержання достовірних кількісних і якісних показників, але вона достатня для виявлення домінуючих тенденцій, – що відповідає поставленому на даному етапі дослідження завданню. В результаті було отримано наступні дані.

1. На питання про те, **чи беруть вони участь у громадському житті, студенти відповіли** (у відсотках від загальної кількості опитаних):

- постійно – 1,2 %;
- часто – 7,8 %;
- періодично – 10,3 %;
- рідко – 32,5 %;
- у поодиноких випадках – 28,7 %;
- ні – 19,5 %.

Як свідчать одержані дані, студенти скоріше не беруть, аніж беруть участь у громадському житті; причому постійно або часто займаються цим лише 9 % з них. Якщо прийняти до уваги, що більшість із тих, хто бере участь у громадському житті, робить це вкрай нерегулярно, а майже 20 % студентів взагалі у ній

не задіяні, можна констатувати, що громадська активність студентів (з огляду на потреби в ній нашого суспільства) неприпустимо низька. Якщо взяти до уваги, що студенти традиційно є найактивнішою частиною суспільства, така ситуація викликає занепокоєння. Відтак було передбачено з'ясувати, чим зумовлене таке становище.

2. Де і як саме студенти беруть участь у громадському житті, у відсотках, від всіх отриманих відповідей (які дали лише ті, хто хоч іноді бере участь у громадському житті):

- участь у масових міських громадських акціях – 26,1 %;
- обов'язки в групі – 14,4 %;
- участь у студентських громадських акціях – 11,7 %;
- участь у діяльності студентських ГО – 10,8 %;
- участь у діяльності міських, обласних, всеукраїнських ГО – 9,9 %;
- участь в органах студентського самоврядування – 3,6 %;
- не беруть участі – 23,4 %.

Як видно з наведених даних, студенти, хоча й рідко, беруть участь у найрізноманітніших формах громадського життя; отже, можна припустити, що сфери докладання зусиль у даній сфері їм відомі. На першому місці – участь у масових міських громадських акціях; з цим можна повністю погодитися, адже основний контингент на таких заходах – переважно молодь і студенти. Проте на другому місці – обов'язки в студентській групі; з цього приводу варто відзначити наступне. Дійсно, у кожній студентській групі є староста, профорг, культорг та ін., проте часто вони виконують свої обов'язки суто формально, тобто абияк, а тому переважно від цієї діяльності дуже мало користі (як самим студентам, так і закладу, а вже тим більше суспільству). Як показує досвід, лише одиниці сумлінно виконують таку роботу. Залишається з'ясувати, чому студенти беруть участь у громадському житті нерегулярно і неактивно, а також додаткові чинники, що сприяють чи перешкоджають цьому.

3. Чому студенти не беруть участь у громадському житті: у відсотках, від відповідей тих, хто не бере участь у громадському житті:

- відсутнє бажання – 33,4 %;
- не знаю, не думав – 30,4 %;
- не маю схильності до громадської активності – 19,8 %;
- ніколи – 6,1 %;
- не маю доброго прикладу для наслідування – 3,1 %;
- інше (відсутність мотивації, не цікаво, не було нагоди тощо) – 7,6 %.

Практично у всіх випадках наводяться стандартні відмовки, а серйозні причини студенти називають вкрай рідко. Причому майже третина з тих, хто не бере ніякої участі у громадській діяльності, взагалі не задумуються над цим. Така ситуація змушує припустити, що існують якісь глибші, внутрішні причини громадської пасивності студентів, наявні у сучасних умовах.

4. Чи доводилося опитаним раніше брати участь у громадському житті (у відсотках від кількості опитаних):

- постійно – 0 %;
- часто – 9,8 %;
- періодично – 12,0 %;

зрідка – 20,5 %;
як одиночний випадок – 42,2 %;
ні – 15,5 %.

Як видно з цих відповідей, більшість опитаних мають лише епізодичний досвід участі у громадському житті. Причому маємо навіть дещо вищу активність студентів зараз, аніж в минулому. Можливо, це пов'язано з тим, що студенти – вчорашні школярі, які перебували під ретельною опікою батьків і мали значно менше особистої свободи. Ставши студентами, вони не тільки стали дорослішими, але й самостійнішими, оскільки частково вийшли з-під опіки батьків, що дало змогу долучитися до нових видів діяльності, у т.ч. до громадської активності.

5. Чи мають студенти бажання займатися громадською діяльністю (від загальної кількості опитаних):

лише за крайньої потреби – 26,6 %;
при нагоді – 25,4 %;
так, бо в цьому є необхідність – 19,5 %;
так, за компанію – 10,8 %;
так, щоб підтримати приятелів – 9,5 %;
ні – 8,2 %.

Як бачимо, лише близько 40 % студентів має бажання займатися громадською діяльністю; та й то переважно не з необхідності, а за компанію або ж для підтримки приятелів. Трохи більше половини опитаних згодні брати в ній участь лише в разі необхідності або принагідно; а 8,2 % опитаних взагалі не мають такого бажання, ні в якому з випадків, навіть за наявності крайньої необхідності чи для підтримки приятелів.

6. Чому, на думку студентів, молодь займається громадською діяльністю, у відсотках від отриманих відповідей:

для захисту своїх інтересів – 25,2 %;
щоб засвідчити свою громадську позицію – 21,6 %;
для набуття досвіду – 19,8 %;
щоб відстояти свої права – 18,0 %;
це їй цікаво – 7,2 %;
з відчуття громадського обов'язку – 2,4 %;
не знаю, не думав – 3,6 %;
інше (заповнити вільний час, показати свою зрілість тощо) – 1,8 %.

Як бачимо, відповіді дуже різнопланові, причому відчуття громадського обов'язку перебуває далеко не на перших позиціях; переважно молодь шукає в громадській діяльності власний інтерес. До речі, це не суперечить чинним положенням про ГО, головним завданням яких є захист законних прав та інтересів своїх членів. Проте, з іншого боку, можливо, така ситуація зумовлена труднощами здійснення громадянського виховання молоді в сучасних умовах, що потребує ретельного вивчення.

7. Чому, на думку студентів, молодь не бажає займатися громадською діяльністю, у відсотках від отриманих відповідей:

вона надто пасивна – 32 %;
не має необхідних знань, досвіду – 17,6 %;
вона недостатньо свідомо – 15,2 %;

вона нерішуча – 12,8 %;
вона боїться – 7,2 %;
вона всім задоволена – 4,8 %;
не знаю – 4,0 %;

інше (мало цікавих пропозицій, багато обов'язків, низька ефективність та ін.) – 5,6 %.

Переважно студенти дали відповіді з числа тих, що першими спали на думку. Звісно, що ні вивченням даного питання, ні тим більше його детальним аналізом вони не займалися. Основна причина, мабуть, інша – відсутність громадської позиції, брак громадського виховання, відсутність відчуття суспільного обов'язку тощо. Доволі часто молоді люди виявляють нерішучість і боязнь втілювати зміни на краще в життя – що засвідчили майже 20 % поданих відповідей – очевидно, вони знають, що прогресивні зміни в суспільстві наражаються на опір сил, які в цьому не зацікавлені.

8. Що, на думку студентів, сприяє залученню молоді до громадської активності, у відсотках від отриманих відповідей:

ситуація в державі – 27,4 %;
проведення відповідної молодіжної політики – 23,6 %;
хороша робота громадських активістів – 17,3%;
ситуація в місті – 10,5 %;
ситуація в закладі – 8,1 %;
приклад одногрупників – 6,8 %;
хороша робота куратора – 5,6 %;
інше – 0 %.

Серед стимулів, що спонукають до проявів громадської активності, провідні позиції займають: критична ситуація в державі або відповідна політика держави і громадських активістів. Нерідко спонукають студентів до громадської активності ситуація в місті, у закладі або ж приклад одногрупників. Проте педагогічні чинники впливу, у даному випадку, перебувають на останній позиції, що вказує, мабуть, на серйозні недоліки виховної роботи зі студентами. Відрадно, що молоді не байдужа доля власної держави, хоча вони й визнають, що вона недостатньо дбає про них.

9. Що, на думку студентів, перешкоджає залученню молоді до громадської активності, у відсотках від отриманих відповідей:

відсутність заохочення – 40,9 %;
брак часу – 26,4 %;
відсутність видимих результатів – 15,3 %;
відсутність відповідної роботи зі залучення – 9,7 %;
негативний досвід – 2,8 %;
ніщо не перешкоджає – 2,6 %;
негативне ставлення близьких – 1,4 %;
інше – 0,5 %.

На думку опитаних, найбільше перешкоджає залученню молоді до громадської активності відсутність заохочення і брак часу. Не зрозуміло, якого заохочення потребують студенти, щоб внести зміни в своє життя. А відсутність бажаних результатів від громадської активності є закономірною в ситуації, коли широкі

верстви громадян не підтримують тих, хто прагне перетворень суспільства на демократичних засадах. Показово, що в якості перешкод названо лише зовнішні чинники, а внутрішні взагалі не були вказані. З аналізу одержаних даних напрошується висновок, що насправді їм ніщо не заважає, хоча визнає це відверто лише незначна частина опитаних; інші шукають різноманітні відмовки.

10. **Що, на думку опитаних, могло би сприяти залученню їх особисто до громадської активності?** Одержано наступні дані, (у відсотках від отриманих відповідей):

- бажання змінити щось на краще – 37,8 %;
- бажання допомогти в добрій справі – 21,9 %;
- винагорода – 20,1 %;
- хороший приклад – 7,3 %;
- вплив громадських лідерів – 4,9 %;
- прохання друзів – 4,3 %;
- заохочення близьких – 2,4 %;
- інше – 1,3 %.

На першому місці – бажання змінити щось на краще. Що саме не влаштовує студентів? Щоб це з'ясувати, необхідно дослідити стосунки молоді з оточенням, державою, суспільством загалом. На другому місці – бажання допомогти у добрій справі – як прояв громадської солідарності і взаємодопомоги в суспільстві, слід віднести до позитивних мотивів. Проте на третю позицію вийшов стимул, наявність якого викликає занепокоєння. Адже громадська позиція людини не оцінюється очікуваною винагородою, і громадська активність не передбачає її одержання. Мабуть, має місце дія сучасної специфіки: багато студентів займалися “громадською діяльністю” агітаторами під час передвиборчих кампаній, і отримували оплату за свою роботу.

Оскільки ряд одержаних даних потребують роз'яснення, додатково були проведені бесіди зі студентами, в результаті з'ясувалося багато цікавого. **Причини громадської пасивності**, на думку студентів, переважно наступні:

- не навчили в школі (недостатня обізнаність);
- недостатній рівень особистісного розвитку (через несприятливі умови соціалізації, хоча це рідко стосується саме студентів);
- відсутність необхідних індивідуальних (у т.ч. лідерських) якостей;
- відсутність навичок і брак досвіду;
- відсутність виховної роботи куратора;
- низький інтерес держави, влади усіх рівнів, до проблем молоді та ін.

Як видно з одержаних результатів, у бесіді студенти виявили більшу відвертість, і назвали переважно внутрішні чинники низької громадської активності. Проте результат все одно дуже невтішний: виходить, громадська активність сьогодні не є обов'язком кожного громадянина держави, а скоріше рідким винятком з загального правила. Чого може очікувати в майбутньому держава, в якій проживає пасивне населення, проте дуже мало відданих їй громадян? Намагаючись відповісти на це питання, студенти малювали вкрай невтішні перспективи.

Чи влаштовує студентів такий стан справ? Їхні відповіді на це питання суттєво відрізнялися в залежності від того, були дані вони на початку

бесіди чи після того, як були з'ясовані позиції обох сторін, що приймали участь у бесіді. Виявляється, спочатку більшість студентів така ситуація влаштовує. Але згодом, після роз'яснення того, що може дати їм громадська активність, позиція більшості студентів змінюється: з'ясовується, що тепер та ж сама ситуація їх вже не влаштовує. Даний приклад вказує на те, що виховна робота зі студентами в даному напрямку є вкрай необхідною, і може за певний час докорінно змінити наявну ситуацію.

Що можна зробити для того, щоб виправити ситуацію? Найчастіше було одержано наступні відповіді:

- налагодити роботу з громадянського виховання (передусім у школах і ВНЗ);
- провести роз'яснювальну роботу серед молоді про діяльність ГО;
- надати допомогу молоді в організації акцій (передусім інформаційну та організаторську);
- заохочувати (у т.ч. власним прикладом);
- організувати зустрічі з громадськими діячами;
- приймати участь у громадських акціях разом зі студентами та ін.

Слід відзначити, що в результаті бесід зі студентами були одержані дані, які значно відрізняються від тих, що були одержані в ході анкетування, через наступну обставину. Активну участь в обговоренні прийняли лише найактивніші студенти, яких тема обговорення не залишила байдужою, а інші проігнорували участь у бесіді або ж не висловили свою думку з приводу предмету обговорення.

Ситуація, що склалася, видається складною у вирішенні з огляду на те, як складаються в сучасних умовах стосунки молоді та держави [1], [2]. Студенти переконані, що держава не переймається проблемами молоді, і покинула її напризволяще. Відтак наявна ситуація є закономірною, оскільки є наслідком неконструктивних стосунків молоді і держави.

Одержані результати дають підстави зробити наступні **висновки**:

1. Мотивація до громадської активності у студентів в сучасних умовах неприпустимо низька. Якщо взяти до уваги, що саме вони становлять найактивнішу і найпрогресивнішу частину суспільства, найсприйнятливішу до змін, а також наявну ситуацію в суспільстві, що нагально потребує кардинальних змін, така ситуація викликає занепокоєння і потребує втручання для її покращення.

2. Відчуття громадського обов'язку, бажання приносити користь іншим і суспільству загалом не займають належного місця в мотивах поведінки молоді, передусім вона шукає у всьому власний інтерес, що зумовлено, передусім, відсутністю у них сформованої активної громадської позиції. Активна громадська позиція у сучасної молоді переважно відсутня, своєю чергою, через відсутність громадянського виховання, що спричинено конфліктом інтересів молоді і можливостями, які надає їй суспільство.

3. Для формування у студентів мотивації до громадської активності необхідно здійснення цілеспрямованої, планомірної і систематичної виховної роботи з ними, спрямованої на формування у них почуття громадянського обов'язку та відповідальності перед громадою, державою і суспільством загалом. Проте для цього необхідно змінити стосунки молоді та держави, для цього потрібно

переорієнтувати як політику влади загалом, так і державну молодіжну політику зокрема.

Загалом, можна констатувати, що дана тема потребує подальшого ретельного вивчення. Особливо важливо дослідити чинники, що впливають на формування стосунків молоді та держави. Наявна ситуація обумовлює необхідність розробки методики виховної роботи зі студентами, що передбачає формування у них мотивації до громадської діяльності. Тому в майбутньому передбачено провести дослідження, яке мало б результатом створення методики залучення молоді до громадської активності.

Література

1. *Вінтюк Ю.* Молодіжні проблеми і молодіжна політика в сучасній Україні з точки зору студентів // Україна європейська: сучасні тенденції і перспективи: Матеріали науково-практичної конференції. Чернігів, 2008. С. 23–25.
2. *Вінтюк Ю.* Взаємовідносини молоді і держави: чинники та закономірності формування в сучасних умовах // Молодь в умовах нової соціальної перспективи: Матеріали X міжнародної науково-практичної конференції. Житомир, 2008. Ч. I. С. 75–77.
3. *Вінтюк Ю.* Виховання громадянської позиції молоді як важливе завдання формування соціального здоров'я // Здоровий спосіб життя, 2009. № 41. С. 14–20.
4. Как сформировать готовность академической студенческой группы к самоуправлению. Одеса: Оникс, 1987.
5. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Інформаційний збірник Міністерства освіти України, 2000. № 22. С. 7–21.
6. *Осипова Т., Бартенєва І., Біла О.* та ін. Виховна робота зі студентською молоддю. Одеса: Фенікс, 2006.
7. *Сухомлинский В.* Методика воспитания коллектива. М.: Просвещение, 1981.
8. Творча спадщина А.С. Макаренка у контексті сучасної педагогічної науки і практики // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Суми-Харків-Полтава, 1998.
9. *Ушинський К.* Про народність у громадському вихованні // Вибр. пед. твори: В 2-х т. К.: Рад. шк., 1983. Т. 1.

PECULIARITIES OF MOTIVATION TO PUBLIC ACTIVITY OF STUDENTS IN MODERN CONDITIONS

Yuriy Vintyuk

National University "Lviv Polytechnica"
Kvitneva Str., 6, Lviv, 79044, Ukraine,
e-mail: yurvin@ukr.net

*Exposition of results of research of motivation to public activity of students of
Higher Educational Establishments of technical profile which was conducted*

with the purpose of studying of approaches to creation of method of training work with students that foresees forming of motivation to public activity is given. The level of public activity of students and reason is set which induce them to the exposition of socially meaningful activity of students; the dominant tendencies of motivation are exposed to public activity of students, and also positive and negative factors which predetermine it. Their understanding is found out concerning the presence of the given situation, reasons of public passiveness of students and also their reasoning concerning what is necessary to do for its correction. The obtained data are analysed and the conclusions of the conducted research are made.

Keywords: motive, public activity, forming of motives.

Стаття надійшла до редколегії 23.11.2009

Прийнята до друку 20.01.2010